

УДК 630*266:630*232

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАХИСНИХ ЛІСОВИХ СМУГ РІЗНОГО ЦІЛЬОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Задорожній Ю.В., ст. викладач
Горта О.М., магістр другого року навчання
Миколаївський національний аграрний університет

Ключові слова: землі лісового фонду, родючість ґрунту, агроландшафти, полезахисні смуги.

Полезахисні лісові смуги – штучно створені насадження лінійного типу для захисту сільськогосподарських угідь від негативного впливу природних та антропогенних факторів [1]. Наявність полезахисних лісових смуг формує комплексний ефект. Зокрема, затримання снігів на полях дає змогу зберігати вологу для майбутнього врожаю (збільшення на 3-5 %), перешкоджає змиванню родючого ґрунту з полів під час злив, стримує пилові бурі та зменшує швидкість вітру (в середньому на 20 – 30 %) і можливість перенесення різних отрутохімікатів, якими обробляють поля. Рівень урожайності зернових культур зростає на 5 – 7 ц/га. Висока розораність земель робить їх притулком для багатьох видів тварин. В умовах назрівання світової продовольчої кризи, глобальної зміни клімату та аграрних можливостей України дослідження полезахисних смуг залишається актуальним напрямком, очікувані результати якого пов'язані зі збереженням і відтворенням земельно-ресурсного потенціалу України, захистом земель від деградації та екологічної стабілізації агроландшафтів та збільшенням обсягів різних сільськогосподарських культур. Полезахисні лісові смуги – штучно створені насадження лінійного типу для захисту сільськогосподарських угідь від негативного впливу природних та антропогенних факторів [1]. Наявність полезахисних лісових смуг формує комплексний ефект. Зокрема, затримання снігів на полях дає змогу зберігати вологу для майбутнього врожаю (збільшення на 3-5 %), перешкоджає змиванню родючого ґрунту з полів під час злив, стримує пилові бурі та зменшує швидкість вітру (в середньому на 20 – 30 %) і можливість перенесення різних отрутохімікатів, якими обробляють поля. Рівень урожайності зернових культур зростає на 5 – 7 ц/га. Висока розораність земель робить їх притулком для багатьох видів тварин. В умовах назрівання світової продовольчої

кризи, глобальної зміни клімату та аграрних можливостей України дослідження полезахисних смуг залишається актуальним напрямком, очікувані результати якого пов'язані зі збереженням і відтворенням земельно-ресурсного потенціалу України, захистом земель від деградації та екологічної стабілізації агроландшафтів та збільшенням обсягів різних сільськогосподарських культур.

Базуючись на конституційних нормах, Лісовий кодекс України встановлює правові основи раціонального використання, охорони, захисту і відтворення лісів, підвищення екологічного і ресурсного потенціалу. При цьому регулювання лісових відносин здійснюється з урахуванням уявлень про ліс як про сукупність лісової рослинності, землі, тваринного світу й інших компонентів навколишнього природного середовища, що має вагоме екологічне, економічне і соціальне значення.

Захисні лісові смуги різного цільового призначення є важливим компонентом степових ландшафтів України і ефективними засобом запобігання їх деградації внаслідок вітрової та водної ерозії, засобом боротьби з посухами і, як наслідок, інструментом підвищення продуктивності аграрного виробництва. В екстремальних умовах Степу виключна роль для захисту довкілля від несприятливих чинників належить полезахисним лісовим смугам (ПЛС). Як відомо, їхній меліоративний та захисний вплив на прилеглі поля та інші об'єкти обумовлений зниженням швидкості вітру як з підвітряного, так і з навітряного боків. Внаслідок цього відбувається збереження снігового покриву та накопичення снігової вологи на полях, підвищення рівня вологи і родючості ґрунтів, перешкоджання розвіюванню ґрунтів, зберігання посівів с.-г. культур під час пилових бурь, покращення мікроклімату і гідрологічного режиму території, захист с.-г. культур від посух, суховіїв, підвищення їхньої урожайності, пом'якшення негативних наслідків антропогенного впливу та зміни клімату. Сучасний стан агролісомеліоративних насаджень, їхнє стійке функціонування та меліоративна ефективність, природоохоронний та екологічний потенціал залежать від відповідності породного складу лісорослинним умовам ділянок, застосованих типів та схем змішування, віку деревостану, впливу антропогенної діяльності, особливостей кліматичних умов регіону, загального агротехнічного фону угідь тощо.

Характерною особливістю земельного фонду степових областей є значна частка земель сільськогосподарського використання та висока розораність земель – 81,3 %. Найвищою є розораність земель у Кіровоградській, Миколаївській та Дніпропетровській областях – 70,0 %, 69,3 % та 66,6 % відповідно. Найнижчою – у Луганській – 53,2 %. Розораність решти областей становить від 61 до 63 %. Саме ці землі найбільше піддаються вітровій та водній ерозії та першочергово потребують агролісомеліоративного захисту.

Погіршення стану та функцій ЗЛС різного цільового призначення та об'єктів лісової рекультивації також пов'язано з відсутністю належного господарського догляду за ними. Внаслідок відсутності лісівничих доглядів лінійні захисні насадження формують позалімітне узлісся з самосіву деревночагарникових видів, що автоматично ущільнює конструкцію, погіршує меліоративні властивості, призводить до збільшення ширини смуг, посилює процеси сільватизації сільськогосподарських угідь, погіршує умови росту і розвитку головних порід.

Інформації про сучасний стан полезахисних смуг майже немає [2]. Унаслідок довготривалої невизначеності у правовому полі більшість із них залишалася без охорони та догляду, тому значна частина зруйнована та втратила захисні функції. Часто лісосмуги стають місцем стихійних сміттєзвалищ, самовільних вирубок. Також на стан лісосмуг впливає випалювання сухої рослинності на полях, що спричинює до низинні пожежі та їхнє знищення. Незадовільний стан полезахисних лісових смуг призводить до зниження врожайності сільськогосподарських культур, збільшення водної та вітрової ерозії ґрунтів польових угідь. Унаслідок довготривалої невизначеності у правовому полі більшість із них залишалася без охорони та догляду, тому значна частина зруйнована та втратила захисні функції. Часто лісосмуги стають місцем стихійних сміттєзвалищ, самовільних вирубок. Також на стан лісосмуг впливає випалювання сухої рослинності на полях, що спричинює до низинні пожежі та їхнє знищення. Незадовільний стан полезахисних лісових смуг призводить до зниження врожайності сільськогосподарських культур, збільшення водної та вітрової ерозії ґрунтів польових угідь.

Список використаної літератури:

1. Про затвердження Правил утримання та збереження полезахисних лісових смуг, розташованих на землях сільськогосподарського призначення: Постанова Каб. Міністрів України від 22.07.2020 р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/650-2020-%D0%BF#Text>
2. Висоцька Н.Ю., Тарнопільський П.Б., Сидоренко С.В., та ін. Оцінка сучасного стану захисних лісових смуг різного цільового призначення та об'єктів лісової рекультивації. Харків, 2019. 21 с.
3. Стадник А.П. Оптимізація структури захисних лісових насаджень та їх систем в агроландшафтах України. Наукові праці Лісівничої академії наук України. 2018. Вип. 16. С. 70-80. <https://doi.org/10.15421/411808>